

Toma Tomescu

SALVAȚI PICTURA BISERICII MĂNĂSTIRII DINTR-UN LEMN!

Dr. Luminița GIURGIU

UN STRIGĂT DE AJUTOR...

Maica stareță Paisia Vasilescu¹ s-a adresat, cu nr. 36 din 25 martie 1936, președintelui Comisiunii Monumentelor Istorice², ministrul Cultelor și Artelor, Alexandru Lapedatu³, prezentând situația dramatică a Mănăstirii Dintr-un Lemn, „[...] care adăpostește 42 de suflete, majoritatea maici bătrâne, dintre care numai 27 sunt în buget; din micile noastre economii, din lucrul mâinilor celor câteva tinere, care muncesc, facem reparații aproape în fiecare lună, ca: sobe, coșuri, înlocuiri de grinzi putrede, ferestre, uși, reparații de pardoseli, de ziduri dărâmate, cârpeli de învelitoare și altele, ca să putem a ne adăposti, deoarece fiind chiliile vechi, oricâte reparații s-ar face, nu se cunosc. Pe lângă aceasta, Mănăstirea fiind

lipsită, neavând asigurată pâinea cea de toate zilele, pentru cele 42 de suflete, că nu are pământ pentru cultivat porumb, grădina ce aveam abia punem zarzavat”.

În aceste dramatice condiții, „Mănăstirea având atâtea nevoi, care nu se pot acoperi, nu poate contribui cu nimic la spălătul picturii Bisericii, care ne pricinuieste destulă jale, când vedem în halul care este, afumată de tot, la turlă, în interior, au rămas cărămizile rase, s-au scos tocurele, de s-au pus pe dinafară, fără pardoseală, pe alocuri tencuilele căzute”.

Tot ce s-a putut face a fost devizul – „ca să știe Onor Comisiunea Monumentelor istorice ce trebuie făcut”⁴.

Expertul Comisiunii Monumentelor Istorice, pictorul I. Mihail, a întocmit Caietul de sarcini al lucrărilor de curățire și reparații a bisericii Mănăstirii Dintr-un Lemn:

„Lucrările necesare ce se vor executa la pictura acestei biserici sunt următoarele:

1) Se va curăța de fum și murdărie toată pictura bisericii, adică altarul, naosul, pronaosul și pridvorul la exterior; curățirea picturii se va face cu cea mai mare atenție, fie prin spălare cu apă unde culorile rezistă, fie prin miez de pâine unde culorile sunt șubrede și n-ar rezista la spălare. Înainte însă de a se începe curățirea picturii actuale și odată cu ridicarea schelelor, se vor face cercetări, prin sondaje, pe pereți pentru ca să se vadă dacă sub actuala pictură, nu se găsește pictura bisericii de la început; cercetările acestea se vor face amănunțit și pe toată suprafața pereților, începând de la turlă, în caz când se vor găsi fragmente din vechea frescă a bisericii, se va înștiința imediat Comisiunea, care va lua măsurile ce va crede de cuviință.

Dacă însă nu se va găsi pictura primitivă, se vor face următoarele lucrări la actuala pictură:

2) După curățirea picturii se vor repara toate tencuiele sau crăpăturile zidurilor, iar în urmă, se vor face micile reparații strict necesare la pictură, numai unde este ea stricată. Pictura actuală însă va fi păstrată în întregime, așa cum se găsește, fără a i se face retușuri sau renovări ce i-ar altera caracterul ei; va fi numai curățată, consolidată și reparată unde este zgâriată numai.

3) Tâmpla și icoanele ei, precum și restul mobilierului bisericii va fi curățat și reparat.

Costul lucrărilor de mai sus se evaluează împrejurul sumei de lei 70.000.

Pe baza acestui caiet de sarcini, Sfânta Mănăstire va face licitație sau va angaja prin bună învoială un pictor. Pictorul ce va angaja să aibă autorizație, atât de la Sfânta Episcopie, cât și de la Comisiunea Monumentelor Istorice. Pictorul se va conforma întocmai acestui caiet de sarcini și instrucțiunilor ce i se vor da de către Comisiune. Lucrările se vor face sub controlul tehnic al Comisiunii.

În caz că lucrările de mai sus se vor face din fondurile Comisiunii, cred că este bine ca tot Comisiunea să însărcineze un pictor specialist care să execute lucrarea”⁵.

PICTORUL RESTAURATOR TOMA TOMESCU RĂSPUNDE!

Cel care a răspuns Comisiunii Monumentelor Istorice a fost pictorul Toma Gh. Tomescu. La stadiul actual al cercetării, din cauza restricțiilor adoptate ca urmare a stării de urgență impusă de pandemia de COVID 19, avem puține informații despre personalitatea sa. S-a născut în anul 1881, în familia lui Ghiță – mic comerciant din Tecuci și a Elenei. În anul 1900, s-a înscris la Școala de Belle Arte din București, la clasa de pictură a lui G.D. Mirea, pe

care o va absolvi în 1905. Se va perfecționa la Paris.

Va participa la Primul Război Mondial, alături de alți 35 artiști plastici, la chemarea generalului Constantin Prezan⁶, prin Ordinul Circular nr. 9400 din 23 iunie 1917. Misiunea lor era de a executa desene-reportaje de pe câmpul de luptă. Din 2 februarie 1917, o data cu apariția ziarului „România. Organ al apărării naționale”⁷ – au lucrat ca reporteri-desenatori de război la această publicație. Inițiativa generalului Prezan s-a concretizat în Expoziția de pictură și sculptură vernisată la 27 ianuarie 1918, în patru săli de la Școala de Arte Frumoase din Iași, fosta Academie Mihăileană. Expoziția s-a bucurat de un deosebit interes datorită tematicii lucrărilor și talentului cu care a fost surprinsă atmosfera războiului, jertfa și spiritul de sacrificiu al soldaților pe câmpul de luptă, dezastrele provocate de bombardamente, suferințele și lipsurile oamenilor militari sau civili⁸.

Toma Gh. Tomescu a fost titularul Catedrei de desen la Liceul „Sfinții Petru și Pavel” – cel mai vechi din Ploiești.

Alături de Nicolae Iorga, Toma T. Socolescu, D. Munteanu-Rîmnic și Al. Zagoritz, a activat pentru dezvoltarea culturală a orașului Ploiești și județului Prahova.

Toma Gh. Tomescu se va alătura Universității Populare de Vară, inițiată, în 1908, de Nicolae Iorga, la Vălenii de Munte, devenind un colaborator apropiat al marelui istoric, mai ales între anii 1926-1928, când acesta a fost președintele Comisiunii Monumentelor Istorice⁹. Alături de arhitectul Toma T. Socolescu, a participat la restaurarea unor așezăminte culturale – bisericile „Galbenă” din Urlați sau cea a Mănăstirii din Vălenii de Munte.

Capela familiei, comandată de Alecu și Vasilichia Tomescu, construită între anii 1938-1939 și pictată

de Toma Gh. Tomescu, a devenit biserica cu hramul „Sfânta Treime” a cimitirului din Vălenii de Munte, aflată pe lista monumentelor istorice ale județului Prahova.

COMISIUNEA MONUMENTELOR ISTORICE DECIDE!

La 19 august 1935, pictorul restaurator Toma Ghe. Tomescu va fi delegat de Comisiunea Monumentelor Istorice să facă o evaluare a stării în care se găsea pictura bisericii mănăstirii. La final, el va întocmi un Memoriu și un Deviz „pentru lucrările necesare de scoaterea la iveală a vechilor picturi”.

Memoriul a fost supus analizei lui Nicolae Iorga, care va decide, în rezoluție: „Se recomandă cu stăruință pentru lucrările făcute până acum”¹⁰, iar Devizul pictorului I. Mihail, expert al comisiei, care va nota și el rezoluție: „Văzut”.

„MEMORIU asupra constatărilor de starea picturii din Mănăstirea Dintr-un Lemn

Pictura, din tot interiorul Sfintei Mănăstiri, este complet acoperită de o masă neagră de fum și imaginile trebuie deduse din cunoscutele ordonări iconografice. Depunerile în timp ale fumului, unite cu întinările pătrunderilor și scurgerile de apă de la ferestre și crăpături au făcut, cu adaosurile de zugrăveli cu apă, clei și ulei, ca pictura de bază inițială să nu se mai vadă. Zugrăveli noi, grosolan executate, au denaturat, prin acoperirile de fonduri și imagini, caracterul, eleganța și puritatea liniilor vechii picturi.

Diferitele reparații, la intervale în timp, cu tencuielile de var, au întins rana crăpăturilor, iar părțile care au suferit mai mult: întregul perete vertical cu decorațiunile soclului, perețele intrării etc., cu suprapunerile de

tencuială au degradat și fărâmițat pictura de bază.

Sub aceste aspecte găsim în:

Altarul tot afumat, arhangheliilor din dreapta și stânga, M[aica] D[omnului] cu draperiile, aripile și picioarele cu fondul de la baza tabloului complet excoriat. Tabloul Proorocilor, cu grupul central al Serafimilor, prezintă la partea de jos o fâșie albă – produsul excoriat al infiltrării și a depunerilor vaporilor de apă, odată cu dungile crăpăturilor zidului. Imaginile Arhierilor, după pereții circulari au: figurile, hainele, fondul și terenul – în parte acoperite cu noi zugrăveli, meschine, care au căutat să acopere fără succes excoriațiile picturii: la Proscomidie, la bolta dinspre tâmplă, precum și la Diaconicon¹¹, imaginile abimate [deteriorate – n.n.] sunt acoperite de o brutală zugrăveală nouă, cu clei. Peste soclul măcinat, cu tencuiala veche fărâmițată, reparațiile făcute au fost acoperite de zugrăveli, ca și cele de mai sus. Tablourile de sus cu Tatăl și celelalte de deasupra catapetesmei – în parte pictura excoriată.

Catapeteasma de lemn aurit, cu imaginile de dată recentă, este înnegrită de fum, iar bolta de deasupra, ce desparte Naosul, prezintă spre Est, pictura măcinată de infiltrarea apelor.

Naosul are: calotele Naturii și Învierii cu imaginile și fondurile în parte excoriate din cauza scurgerilor de apă, prin ferestrele ce le centrează, pereții verticali, cu imaginile acoperite de o nouă zugrăveală – vechea pictură abimată la partea de jos și total la soclu, suprimată de suprapunerile noilor tencuieli.

Bolta Pantocratorului înnegrită de fumul depus, pereții turlei sfărâmați, lângă ferestrele cu nișele lor – ce au fost reparate – și Evangheliștii, cu imaginile de deasupra lor excoriate, împreună cu abimările picturii – după perețele de separare dintre

Naos și Pronaos – cu soclul pulverizat – produc în ansamblul decorațiunii Naosului, un efect de delăsare.

Pronaosul, cu bolta tot afumată, cu pereții turlei cu aceleași reparații la ferestre, unde varul scurs a fost șters, mănjind pictura – a cărei imagini erau înecate de fum – și cu reparația de la perețele ușii de intrare și a bolții zidului ei – acoperite de tencuieli recente – și același efect ca și Naos.

În Tindă, pictura a fost acoperită de tencuieli, care cu refacerea coroanelor și reșezarea pisaniei – la intrare – pictura a reieșit în parte, dar ce este scos este acoperit încă de resturile de var și impuritățile produse în timp.

Acestea sunt aspectele imediatei prezentări în cercetarea actuală înfățișări în pictura Mănăstirii Dintr-un Lemn.

Scoaterea la iveală a vechii picturi este îndrituită nu numai de necesitatea estetică, dar și de a o feri de eventualele spălări și curățiri – pe dibuite – de care în prezent s-au făcut chiar abuzuri și care au stricat ceea ce era și putea să fie evidențiat corect însă executat după normele tehnice ale specialității acestui gen de lucrări”¹².

„DEVIZ de scoaterea la iveală a vechii picturi din Sfânta Mănăstire Dintr-un Lemn, județul Vâlcea

Pictura inițială al fresco din Mănăstirea Dintr-un Lemn, ușor aderată de tencuială, poate fi scoasă la iveală, dar se impune operatorului o încordată grijă, ca prin procedeele ce va întrebuița să fixeze rezistența picturii de bază, ca apoi, să poată avea posibilitatea curățirii ei.

Se va cerceta fragmentar suprafețele, procedeele urmând să fie aplicate după constatările făcute.

Absorbirea cărbunelui și degajarea zidului de fum, spălarea simplă sau cu materii saponificate,

scoaterea impregnațiilor uleiului, dărelor de fum, de var etc., vor fi ordonate cu grija deplină de a păstra și reda reala calitate a vechii picturi.

În ordinea execuției se va proceda astfel:

1) Se va absorbi pulberea și cărbunele din toată biserica, prin mijloace tehnice aspiratorii sau prin pensule și perii moi, cârpe, bureți uscați, și în mod excepțional, miez de pâine veche.

2) Se va da jos toată tencuiala adăugită la spărturi și crăpături până la baza veche a zidului pictat.

3) Se vor curăța fondurile, imaginile și decorațiile de clei și ulei ce se găsesc pe alocuri suprapuse frescei.

4) Degajarea soclului de toate adaosurile de tencuieli și zugrăveli noi.

5) Se vor întări, prin injecții de clei, ghips, ciment părțile din tencuielile slabe.

6) Se va da o spălare cu saponificante, fragmentar, imagine cu imagine, pornind execuția de la bolta Pantocratorului, scoborând la bolți și pereții verticali; spre a evita căderile și dărele materiilor întrebuintate, se vor lua măsuri în acest scop, la baza fiecărui cadru în execuție.

7) Se va scoate prin mijloace fizice sau chimice – fără a se întrebuința materii corozive – zgurile de var sau închegările și dărele de fum, purtate odată cu scurgerile de apă.

8) Se vor repera toate spărturile zidurile, iar peste pata varului se va da un ton neutru. Același ton neutru se va da și peste petele mari ale golurilor picturii excoriate.

9) Tâmpla va fi curățată: lemnăria și aurăria cu un tratament spre a degaja impuritățile de fum, ceară și ulei, iar partea imaginilor de luciul de lacuri înnegrite de fum.

10) Amvonului i se vor degaja – după pictură – fumul și resturile de var rămase în urma reparațiilor.

Execuția va fi ordonată de constatările făcute de subsemnatul în „Memoriul” anexat și de cele ce se vor ivi în cursul lucrării.

Toate lucrările prevăzute în prezentul deviz, de scoatere la iveală a vechii picturi din Sfânta Mănăstire Dintr-un Lemn, cu reparațiile necesare în interior a tencuielilor și consolidărilor tencuielilor abimate, curățirea Tâmplei și a Amvonului se vor face pentru suma globală de lei 120.000, adică una sută douăzeci mii lei¹³.

Arhitectul Horia Teodoru¹⁴ a întocmit Referatul nr. 00927 din 30 iulie 1936. Plecând de la Tabloul anului curent pentru lucrările de pictură, unde era prevăzută suma de 70.000 lei, propune Comisiunii Monumentelor Istorice „să se ordonanțeze pe numele domnului Tomescu suma de 40.000 lei, pentru începerea lucrărilor la Mănăstirea Dintr-un Lemn”, precizând că „schela va fi astfel făcută încât să se nu se întrerupă slujba”¹⁵.

La 22 august 1936, președintele Comisiunii Monumentelor Istorice a solicitat, cu adresa nr. 927, ministrului Instrucțiunii, Cultelor și Artelor ca ordonanțarea sumei de 40.000 lei, datorată pictorului Tomescu, să se facă pe numele arhitectului Emanoil Costescu¹⁶, din fondul Comisiunii Monumentelor Istorice¹⁷.

Comisiunea Monumentelor Istorice, cu adresa nr. 01180 din 28 septembrie 1936, i-a făcut cunoscut pictorului Toma Gh. Tomescu că a fost ordonanțată suma de 24.000 lei pentru începerea lucrărilor de restaurare a picturii de la biserica Mănăstirii Dintr-un Lemn. De asemenea, l-a informat că la finalizarea „lucrărilor va trebui întocmită o situație provizorie, pe numele domnului arhitect Em. Costescu, care trebuie să justifice această sumă până la

31 martie 1937”, solicitându-i înțeperea de urgență a acestei operațiuni, „întrucât timpul este foarte înaintat”¹⁸.

La 26 noiembrie, pictorul Tomescu a solicitat președintelui Comisiunii Monumentelor Istorice „recepționarea lucrărilor de scoatere la iveală a vechilor picturi și reparațiile ce am executat până în prezent la Mănăstirea Dintr-un Lemn”¹⁹.

La 28 noiembrie, arhitectul Horia Teodoru a propus ca recepția lucrărilor să se facă de către pictorul I. Mihail:

„PROCES-VERBAL DE RECEPȚIE
Astăzi, 30 noiembrie 1936,

Subsemnatul I. Mihail, pictor în Serviciul Tehnic al Comisiunii Monumentelor Istorice, pe baza temeiului nr. 1469/1936 cu privire la lucrările de reparații și îmbunătățiri executate la Biserica Mănăstirii Dintr-un Lemn, jud. Vâlcea, în campania anului 1936, transportându-mă la fața locului și examinând lucrările executate și specificate în actele justificative alăturate, am constat că ele au fost efectuate în condiții satisfăcătoare și, în consecință, le declarăm recepționate provizoriu.

Drept care am încheiat prezentul proces-verbal în dublu exemplar.

Lucrările executate sunt: curățirea întregii picturi (spălarea) în frescă din altarul bisericii, din turlă și naos. Reparații de temelii la ferestrele turlei și la soclu.

Construirea schelelor necesare pentru aceste lucrări.

Lucrările au fost executate de către domnul pictor T.Gh. Tomescu din Vălenii de Munte.

Valoarea lucrărilor conform fondului aprobat – lei 70.000.

Valoarea lucrărilor suplimentare – 0.

Valoarea totală a lucrărilor – lei 70.000.

Adică șaptezeci mii lei²⁰.

La 8 decembrie 1936, pictorul I. Mihail informează că „am vizitat biserica și am cercetat lucrările executate, constatările fiind astfel consemnate:

„REFERAT

Primind delegația cu nr. 1469/1936 de a face recepția lucrărilor de pictură executate de către domnul pictor T. Tomescu, la biserica Mănăstirii Dintr-un Lemn – Vâlcea, m-am transportat la fața locului unde, cercetând lucrările efectuate, am constat următoarele:

1) S-au construit schelele necesare pentru curățirea picturii la Naos, până în vârful Turlei, același lucru s-a făcut la Altar și sâmurile Naosului.

2) S-a curățit (spălat) de fum și murdărie toată pictura Turlei și Naosului în întregime, precum și a Altarului.

3) S-au făcut toate reparațiile de tencuieli ce erau necesare și adică: la ferestrele Turlei unde erau căzute, la baza turlei, la soclu etc., acestea conform indicațiilor date de domnul arhitect Costescu.

Suprafața totală de pictură curățată este aceasta:

Altarul – 60 m.p. a 200 lei/m.p. – 12.000 lei

Turla – 140 m.p. a 200 lei/m.p. – 28.000 lei

Naosul – 150m.p. a 200 lei/m.p. – 30.000 lei

TOTAL: 350 m.p. – 70.000 lei.

În această sumă sunt cuprinse și reparațiile de tencuieli, precum și schelăria construită etc.

În Caietul de sarcini întocmit pentru aceste lucrări se prevede suma de 70.000 lei pentru curățirea și consolidarea întregii picturii; după constatările mele însă, făcute acum, adică după ce s-a curățat cea mai mare parte a picturii, găsesc că suma prevăzută în Caietul de sarcini

este insuficientă, deoarece pictura după curățire se găsește foarte rău coșcovită și astfel că trebuie neapărat să fie restaurată, adică reparată pe unde ea este cojită.

Lucrul acesta nu se putea ști înainte de începerea lucrărilor de curățire, deoarece pictura fiind complet acoperită de fum și neagră, nu se putea ști ce rezultat se va obține și în ce stare se găsește pictura, decât după curățirea ei.

Lucrările s-au întrerupt în ziua de 30 noiembrie a.c., iar pentru continuarea lor, lucru ce se va face în anul viitor, sunt de părere ca să se prevadă din vreme sumele necesare.

Despre cele constatate, am încheiat un proces-verbal de recepție, pe care înaintez aici alăturat, spre aprobare²¹.

La 18 decembrie 1936, pictorul Toma Gh. Tomescu s-a adresat Comisiunii Monumentelor Istorice, cu nr. 01544, solicitând „a dispune să mi se ordonanțeze restul sumei de 46.000 (patruzeci și șase lei). Cererea este adnotată de președintele instituției „cu observația că dl. Tomescu introduce ca lucru efectuat schela și materialele de care nici nu a fost vorba în devizul aprobat²².

Din ianuarie 1937, datează ultimele informații cu privire la refacerea picturii bisericii Mănăstirii Dintr-un Lemn.

La 19 ianuarie, arhitectul Horia Teodoru opina: „Sunt de părere să se aprobe procesul-verbal de recepție semnat de domnul pictor Mihail, să se trimită celor în drept actele în dublu exemplar (exemplarul al treilea rămânând în arhiva onoratei Comisiunii) pentru deschiderea ordonanțării nr. 9617/1936 de 24.000 lei pe numele domnului arhitect Costescu și pentru ordonanțarea diferenței de 46.000 lei pe

numele domnului profesor pictor Tomescu T.Gh. din Vălenii de Munte, jud. Prahova²³.

Cel care urma să facă justificarea sumelor, arhitectul Emanoil Costescu înainta „alăturatele acte justificative în valoare de lei 70.000, împreună cu procesele-verbale de recepție pentru lucrările de restaurare executate la pictura bisericii Mănăstirii Dintr-un Lemn, jud. Vâlcea, în campania anului 1936/1937, de către domnul pictor T.Gh. Tomescu. Din suma de mai sus, s-a eliberat domnului Tomescu suma de lei 24.000, ce a fost ordonanțată pentru această lucrare, pe numele subsemnatului cu Ordonanțarea nr. 9617/1936 și de care sumă vă rog să binevoiți a dispune să fiu descărcat. Rămâne deci a se ordonanța de urgență, restul de lei 46.000 pe numele domnului pictor T.Gh. Tomescu din Vălenii de Munte, jud. Prahova, conform actelor alăturate²⁴.

Toma Gh. Tomescu a întocmit, la 16 ianuarie, și o Situație definitivă a lucrărilor executate la Biserica Mănăstirii Dintr-un Lemn, jud. Vâlcea pentru scoaterea la iveală a vechilor picturii și reparațiile necesare din interior:

„S-a curățat (spălat) de fum și murdărie toată pictura altarului, naosului cu sâmurii și turlă.

S-au făcut toate reparațiile de tencuieli ce erau necesare în interior la ferestrele turlei, baza turlei, soclu etc.

În preț se cuprinde manopera, materialul și construirea schelăriei până în vârful turlei.

Altarul m.p. 60 x lei 200 = lei 12.000

Turla m.p. 140 x lei 200 = lei 28.000

Naosul m.p. 150 x lei 200 = 30.000
TOTAL lei 70.000²⁵.

SAVE THE PAINTING OF THE DINTR-UN LEMN MONASTERY!

Abstract: Reverend Mother Paisia Vasilescu appealed to the Historical Monuments Commission to save the painting of

the church from Dintr-un Lemn Monastery. Nicolae Iorga and the architects Emanoil Costescu and Horia Teodoru joined the painter Toma Gh. Tomescu to restore this important historical monument.

Keywords: Paisia Vasilescu, Toma Gh. Tomescu, painting, Historical Monuments Commission, 1936.

NOTE

[1] Despre activitatea acestei vezi și Ieronom Chesarie, Maica arhimandrită Paisia Vasilescu, stăreța spirituală a Mănăstirii Dintr-un Lemn, județul Vâlcea, la aniversarea a 90 de ani de la naștere (14 octombrie 1880-14 octombrie 1970), revista „Misiunea”, Anul I/2014, pp. 121-122; Rasofoara Tecla Fuiuogă, Maica stareță arhimandrită Paisia Vasilescu (14 noiembrie 1880-23 noiembrie 1973) – 45 de ani dăruți Mănăstirii Dintr-un Lemn, revista „Misiunea”, Anul VI/2019, pp. 99-103.

[2] Comisiunea Monumentelor Istorice a fost înființată prin Decretul Regal nr. 3658 din 17 noiembrie 1892 și compusă din cinci membri: Vasile Alexandrescu Urechia, Titu Maiorescu, și Constantin C. Arion – desemnați de Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice –, Grigore Tocilescu – directorul Muzeului de Antichități – și George Sterian – arhitect și raportor al Legii din 1892. Activitatea sa a constat din studii și cercetări ale monumentelor, publicate în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice” și restaurări ale monumentelor importante. Instituția a fost desființată în 1977 și reînființată în 1990.

[3] Alexandru Lapedatu (1876-1950) a fost ministrul Cultelor și Artelor între 2 octombrie 1934 și 28 august 1936, în guvernul Gheorghe Tătăreanu.

[4] Institutul Național al Patrimoniului, dosar nr. 1452/1936-1942, f. 4.

[5] Ibidem, f. 12.

[6] Generalul de corp de armată adjutant Constantin Prezan (1861-1943) a fost șeful Marelui Stat Major între 5 decembrie 1916 și 1 aprilie 1918, precum și 28 între octombrie 1918 și 20 martie 1920.

[7] Ziarul „România – organ al apărării naționale” apare la Iași, începând cu 2 februarie 1917 și până la 23 martie 1918; reapare la București, la 16 ianuarie 1919, sub conducerea lui Mihail Sadoveanu.

[8] Apud Corneliu Stoica, Centenarul Marii Uniri. Pictori și sculptori în Primul Război Mondial, viața-libera.ro/vlg-cultura/118267-centenarul-marii-uniri-pictori-si-sculptori-in-primul-razboi-mondial, accesată la 30 aprilie 2020.

[9] Nicolae Iorga a fost președintele Comisiunii Monumentelor Istorice între 1930-1936.

[10] Institutul Național al Patrimoniului, dosar nr. 1452/1936-1942, f. 6.

[11] Diaconicon: în Biserica Răsăriteană o încăpere specială, zidită în partea de sud a altarului, existentă în vechile biserici, unde alături de preoți, slujeau și câțiva

diaconi. În această încăpere se păstrează Sfinte Vase, icoane, vesminte etc.

[12] Institutul Național al Patrimoniului, dosar nr. 1452/1936-1942, f. 10.

[13] Ibidem, f. 11.

[14] Teodoru Horia (28 iunie 1894-21 iunie 1976), diplomat al Școlii de Arte Frumoase din Paris și al Școlii Române din Roma (1925-1927), unde se specializează în restaurarea monumentelor istorice. Din anul 1927, este angajat în cadrul Serviciului Tehnic al Comisiunii Monumentelor Istorice, unde funcționează până la desființarea acesteia. Restaurator al bisericilor: Sfânta Treime Siret, Sfântul Onufrie Mânăstioara, Sfântul Ioan Botezătorul Suceava, Învierea Domnului Suceava, Sfântul Marina Câmpulung, Buna Vestire Curtea Veche București. Din anul 1931 și până la deces, a fost profesor la Academia de Arte Frumoase (Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu”) din București.

[15] Institutul Național al Patrimoniului, dosar nr. 1452/1936-1942, f. 29.

[16] Costescu T. Emanoil (1895, Târgu Jiu – m. 1971?), diplomat al Școlii Superioare de Arhitectură (1923) și bursier al Școlii Române de la Roma (1929-1930). A lucrat în cadrul Ministerului Culturii, Direcția Artelor Plastice. A fost arhitect între: 1922-1926 la Societatea de Construcții „Clădirea Românească”; 1927-1928 și 1931-1950 la Comisiunea Monumentelor Istorice; 1950-1953 la Așezămintele Culturale, Serviciul Monumente Istorice. Lucrări: restaurări ale bisericilor Mihai Vodă (1928-1935), Plumbuita (1935), Grădiște Măxineni (1938), Roata Padina (1932), Colțea (1951), Clocciov – Olt (1941) și ale mănăstirilor Gura Motrului (1943) Govora (1945) și Clocciov (1944).

[17] Institutul Național al Patrimoniului, dosar nr. 1452/1936-1942, f. 24.

[18] Ibidem, f. 26.

[19] Ibidem, f. 28.

[20] Ibidem, f. 32.

[21] Ibidem, f. 13.

[22] Ibidem, f. 27.

[23] Ibidem, f. 30.

[24] Ibidem, f. 30.

[25] Ibidem, f. 33.